

Maatje of Heer?

preek over psalm 123

Sinds eind vorig jaar kun je allerlei belangrijke en hooggeplaatste mensen tegenkomen op onverwachte plaatsen. Misschien heb je het ook wel gezien op de tv: koningin Beatrix is stamgast in Café de Wereld, net als Jan Peter Balkenende. Dezelfde twee eregasten tref je ook regelmatig aan in het programma Kopspijkers. Onder andere door deze tv-programma's ontwikkelde zich een heftige discussie over satire. De meeste mensen vinden dat dit wel moet kunnen. De koningin en JP zijn toch ook maar gewone mensen met hun eigenaardigheden? We lachen om André Hazes, die zich elke keer in Café de Wereld zit te bezatten. En de koningin en de minister-president..., ach dat moet dan toch ook kunnen.

Dergelijke televisieprogramma's zouden zo'n vijftig jaar geleden denk ik niet mogelijk zijn geweest. Er is de afgelopen halve eeuw namelijk nogal wat veranderd in ons denken over macht en gezag. "De jaren zestig" is wat dat betreft gewoon een begrip geworden.

Je zou kunnen zeggen, dat onze samenleving door de eeuwen heen is veranderd van een HEERschappij naar een MAATschappij. In de Middeleeuwen was het heel normaal dat er heren waren en knechten. Men leefde in een hiërarchische samenleving: er waren bazen en er waren mensen die gehoorzamen moesten. Maar dat is een samenleving, die nu mijlenver van de onze af staat. Wij gaan niet meer uit van heren en knechten, maar van maatjes. We zijn allemaal gelijk.

Waarom zou de koningin meer zijn dan ik? Het is ook maar een gewone vrouw, die soms rare dingen doet. Ze schijnt wel eens stiekem een sigaretje te roken, wist je dat? Zie je wel: het is een mens zoals jij en ik. Nee, tegen Bea kijken we niet meer op. Ik hoorde eens iemand zeggen, dat de koningin gewoon onze duurste uitkeringstrekker is. En de minister-president? Die spreken we niet meer aan met 'meneer' en 'u', maar we hebben het over JP. Alsof het je beste vriend is!

We leven dus in een MAATschappij in plaats van in een HEERschappij. Bij het woord 'baas' of 'knecht' krijgen we allerlei associaties met negatieve dingen als slavernij, uitbuiting, onderdanigheid enzovoorts. Nee, er gaat volgens de reclame niets boven Groningen, maar nóg liever zeggen we: er gaat niets boven ikke.

Tja, dan heb je als christen toch wel een probleem. Want hoe zit dat met God? Staat Hij boven je of naast je? Is Hij alleen je Maatje of is Hij ook je Heer? Ik wil vandaag een psalm met jullie lezen, die ons kan helpen daar een antwoord op te vinden.

Psalm 123

Een bedevaartslied. Ik hef mijn ogen op tot U, die in de hemel troont. Zie, gelijk de ogen der knechten zijn op de hand van hun heren, gelijk de ogen der dienstmaagd zijn op de hand van haar gebiedster, zo zijn onze ogen op de HERE, onze God, totdat Hij ons genadig zij.

Wees ons genadig, HERE, wees ons genadig, want wij zijn meer dan verzadigd van verachting; onze ziel is meer dan verzadigd van de spot der overmoedigen, de verachting der hovaardigen.

Tjonge jonge, wat een ouderwetse taal, is het niet? Het is een beeld dat we niet meer begrijpen: zoals de ogen van de dienstmaagd gericht zijn op de hand van de gebiedster... Wat moet ik daar nu nog mee? Wij kennen geen dienstmaagden en gebiedsters meer. Knechten en heren noemen we vandaag de dag werknemers en werkgevers. En als het oog van de werknemer al gericht is op de hand van de werkgever, dan gaat het om een betere CAO: meer salaris en betere arbeidsvoorwaarden uit jouw hand graag, baas! Maar dat noem je geen genade, dat is ons récht.

Nee, deze psalm schetst een beeld, dat niet bij onze leefwereld meer past. Toch geloof ik dat we er iets van kunnen leren over onze verhouding met God. Daarom is het goed om er nauwkeuriger naar te kijken.

De kern van de psalm zit volgens mij in vers 2. Dat is een soort gelijkenis, die illustreert hoe onze verhouding met God er uit ziet. De schrijver heft zijn ogen op naar God in de hemel, nét zoals een knecht of dienstmeisje dat doet naar zijn baas of bazin. De vraag die dan bij me opkomt, is: hóé kijkt zo'n knecht of dienstmeisje dan?

Je kunt je wel voorstellen, dat het een angstige blik is. Want die hand van de strenge baas kan flink uithalen. Je doet het als knecht toch nooit goed? Altijd is er wel iets aan te merken op het werk. Dan kun je een klap of straf verwachten. Zo zijn er mensen die angstig en bang voor straf naar God kijken. Je doet het tenslotte nooit goed in Gods ogen, je hebt de straf dus meer dan verdiend. Je kunt keihard voor God werken en toch is dat nooit genoeg. Elke fout wordt je genadeloos afgerekend. Dat staat toch in de Bijbel? *Zie, de naam des HEREN komt van verre; zijn toorn brandt en een zware rook stijgt op, zijn lippen zijn vol gramschap, zijn tong is als een verterend vuur; (Jesaja 30:27) De zondaars in Sion vrezen, béving grijpt de godvergetenen aan. Wie onzer kan verkeren bij een verterend vuur; wie onzer kan verkeren bij een eeuwige gloed? (Jesaja 33:14) want onze God is een verterend vuur. (Hebr. 12:29) Ik ellendig mens... (Rom. 7:24) Is dát de houding die deze psalm ons wil leren?*

Ik geloof van niet. Want de psalm zou in dat geval anders beginnen. Iemand die slaag verwacht kijkt angstig vanuit een ooghoek, met een afgewend gezicht. Je slaat dan je ogen neer, maar kijkt toch gespannen een beetje naar die dreigende hand. Onze psalm begint echter heel anders: Ik **hef mijn ogen óp tot U, die in de hemel troont!** De schrijver is dus niet bang voor God, maar kijkt met open ogen naar de Heer.

Dan is het misschien meer een *verlangende* blik; want die hand van de heer is ook een *gevende* hand. Uit zijn hand ontvangt de knecht de beloning voor het werk. Dan hoef je als knecht of dienstmeisje dus niet bang te zijn. Je wéét dat je eten krijgt en dat je vanavond weer mag gaan slapen. Alleen ben je afhankelijk van je baas of bazin. Die bepaalt namelijk wanneer dat gebeuren gaat. De baas is dus ook de baas over jouw leven. Je hebt zelf niets in te brengen, je hebt geen eigen verantwoordelijkheid meer. Je hoeft alleen maar te kijken naar je baas, die beslist.

Zo kun je dus ook naar God in de hemel opkijken: alles is al door God beslist; als mens heb je geen verantwoordelijkheden meer. Er zijn gelovigen, die op die manier hunkeren naar Gods genade, haast machteloos. "Ik hóóp echt dat ik gered ben, maar je weet dat nooit met zekerheid." Dan ga je dus zitten afwachten, de blik omhoog gericht op God in de hemel: *misschien* wil Hij je genadig zijn.

Deze uitleg lijkt al meer bij de psalm te passen. Tenslotte smeekt de schrijver God tot drie keer toe om genade. Hij kijkt – net als de knecht en het dienstmeisje – naar de Heer op, **totdat Hij ons genadig zij**.

Toch denk ik niet, dat deze psalm ons *lijdzaamheid* wil leren. Dat is tenminste niet de sfeer die de Bijbel uitademt, want als je gelooft in God bén je gered. Jezus zegt: **Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Wie gelooft, heeft eeuwig leven.** (Joh. 6:47) De Bijbel wil ons juist *verantwoordelijkheid* leren, want met je redding houdt het niet op! Je bent door je bekering als het ware in dienst gekomen van een andere Heer: **...gij waart slaven der zonde, doch gij zijt van harte gehoorzaam geworden aan die vorm van onderricht, die u overgeleverd is; en, vrijgemaakt van de zonde, zijt gij in dienst gekomen van de gerechtigheid. ... in de dienst van God gekomen, hebt gij tot vrucht uw heiliging en als einde het eeuwige leven.** (Rom.6:17-18, 22)

In die dienst heb je wel degelijk je eigen verantwoordelijkheid, dat is de vrucht, de heiliging. Je bent in dienst gekomen van de allerbeste baas, de allerbelangrijkste koning. Werken voor zo'n machtige heerser is een groot voorrecht. Gedráág je dan ook als een knecht of dienstmaagd die dit op waarde schat. Petrus roept ons in zijn tweede brief daartoe op: **Beijvert u daarom des te meer, broeders, om uw roeping en verkiezing te bevestigen; want als gij dit doet, zult gij nimmer struikelen. Want zo zal u rijkelijk worden verleend de toegang tot het eeuwige Koninkrijk van onze Here en Heiland, Jezus Christus.** (2Petr.1:10-11)

Kijk, zegt Petrus, je hoeft de beloning niet te verdienen; die ontvang je omdat je geroepen en uitgekozen bent. Maar dat betekent niet dat je verder maar lijdzaam moet afwachten. Kom op, aan de slag, ijverig – laat zien dat je die beloning ook waard bent. Niet om te verdienen, maar om te bevestigen: ja, aan deze Heer wil ik graag mijn diensten aanbieden, want Hij is een goede Heer. Paulus verwoordt dat ook in zijn brief aan de Filippenzen: **...ik doe mijn best om te bereiken wat voor mij ligt; ik ga recht op mijn doel af om de hemelse prijs te behalen waartoe God mij geroepen heeft in Christus Jezus. Dat moet de gezindheid zijn van ons allen die volmaakt zijn.** (Filip.3:12-15 GNB)

Bij een goede heer heb je geen angst; je hoeft niet bang te zijn voor klappen. Je kunt gerust je ogen opheffen naar hem, zonder dat het als brutaal of uitdagend wordt opgevat. Op deze manier gelezen, leert de psalm ons om onze verantwoordelijkheid te nemen in dienst van God, maar ook dat we leven in *afhankelijkheid* van God. Je werkt graag voor deze baas, omdat hij goed voor je is. Maar zonder hem zou je het niet kunnen redden.

Past dat nog wel in een maatschappij waar zélfredzaamheid een belangrijke verworvenheid is? Ik denk dat veel mensen er daarom moeite mee hebben God te erkennen als Heer. Ze zien God graag als een vage positieve kracht, een energiebron, maar liever niet als een *persoon* die machtig is. De meeste mensen hebben God nog niet dood verklaard, maar ze hebben Hem een andere baan gegeven. Hij is nu meer psycho-therapeut, mentor, mental coach, inspirator of iets anders waar je energie uit kunt halen.

In God je méérdere erkennen vraagt een soort zelfverloochening van je: ik ben minder dan Hij, Hij heeft iets over mij te zeggen. Hoe zit dat met jou? Is God meer jouw Maatje dan je Heer? Ben je bereid om ook te luisteren naar zijn bevelen? Want God geeft echt bevelen, de Bijbel noemt dat 'geboden'. Ben je bereid om die te gehoorzamen?

De meeste mensen die Gods geboden niet willen gehoorzamen, hebben niet in de gaten, dat ze ook in een soort slavernij zitten. De Bijbel is daar echter heel duidelijk en eerlijk over, we lezen het net al in Romeinen 6: alle mensen zijn slaven van de zonde. Bij deze baas heb je een ogenschijnlijk goede CAO: alles mag en niets moet. Maar deze heer betaalt een slecht loon uit, vooral de pensioenregeling is belabberd: je ontvangt namelijk de dood als uiteindelijk loon. (Rom.6:23)

De Bijbel zegt nu niet: stap maar over naar Heer God, want dan word je eigen baas! Nee, de Bijbel spoort ons wel aan om over te stappen, maar zegt er eerlijk bij, dat je dan *in dienst komt* bij Hem. Alleen, deze Baas geeft een beter loon en het beste pensioen dat denkbaar is, namelijk eeuwig leven en dan ook nog in het koninklijke paleis van de Baas. (Vgl. Rom.6:16)

Dan is voor mij de keus niet moeilijk meer: geef mij díe Baas maar. Nog liever natuurlijk ben ik eigen baas, maar de wereldgeschiedenis heeft me wel een lesje geleerd. Als mensen eigen baas willen zijn, gaat het nogal fout. We hebben blijkbaar iemand nodig, die ons aanwijzen geeft over hoe we goed kunnen sámenleven. Iemand die de regels opstelt en die de richting aangeeft.

Trouwens, dat doen we op allerlei manieren in onze moderne maatschappij nog steeds, hoor! Stel je maar eens voor dat er een voetbalwedstrijd was, zonder dat de spelers de regels voor het spel gehoorzaamden of überhaupt zouden kennen. En dat er dan ook geen scheidsrechter aanwezig zou zijn. Ik denk dat de voeten dan al snel niet meer gebruikt worden om tegen de bal te trappen, maar om de tegenstander blauw te schoppen...

En een speler die de aanwijzingen van z'n coach negeert, zal de volgende wedstrijd weinig kans maken op een plekje in de selectie. We kennen dus wel degelijk de noodzaak van een baas, een meerdere die aanstuurt en gehoorzaamd moet worden.

Ik was jaren geleden eens uit eten in een Indonesisch restaurant. Bij de balie stond de cheffin in een prachtig gekleurd gewaad. Ze overzag steeds de hele zaak en zag zo dat een bepaald gezelschap toe was aan de volgende gang, iets wilde bijbestellen of om de rekening vroeg. De serveersters keken continu naar haar en ze gaf met hoofdknikjes en handbewegingen aan welke tafel bediend moest worden. Het liep gesmeerd! Een prachtige illustratie bij deze psalm.

Zo kun je namelijk ook naar God kijken. Zie je zijn hand? Begrijp je zijn aanwijzingen? Wélke tekens geeft de Heer ons? Waar moeten we op letten? Nou, je kunt allereerst beginnen met vragen: Heer, wat wilt u dat ik doen zal? Bidden dus! Maar bidden is dan meer dan alleen maar vragen; bidden is vooral ook *luisteren*! Neem de tijd om stil te zijn en te luisteren of Gods Heilige Geest je iets te zeggen heeft.

Wie in dienst komt van God de Heer, zal ook de aanwijzingen in de Bijbel kunnen opzoeken. De Bijbel staat vol regels, die de kaders aangeven waarbinnen je de ruimte hebt om te leven. Al die regels zijn door Johannes samengevat in één hoofdgebod: **En dit is zijn gebod: dat wij geloven in de naam van zijn Zoon Jezus Christus en elkander liefhebben, gelijk Hij ons geboden heeft.** (1Joh.3:23)

Geloven en liefhebben, daar draait het om. Het woord dat Johannes gebruikt voor geloven, is πιστευσωμεν [pisteusomèn]. Dit woord kun je ook vertalen met 'jezelf ergens aan toevertrouwen'. Je geeft jezelf aan Hem. Daarmee erken je God dus als Heer. Dát is in essentie geloven: God erkennen als je Meerdere. Je verwacht alles van Hem: je levensonderhoud, je werkopdrachten en je beloning. Kun jij dat, zó geloven?

Nog één punt wil ik bespreken naar aanleiding van deze psalm. Want wat is de reden, dat de schrijver het oog opheft naar de hemelse Heer? Waaróm houdt hij zijn oog gericht op Gods hand?

Hij zegt het in het slot van vers 2: hij wacht op Gods genade. In vers 3 spreekt hij de Heer rechtstreeks aan: **Wees ons genadig, HERE, wees ons genadig, want wij zijn meer dan verzadigd van verachting; onze ziel is meer dan verzadigd van de spot der overmoedigen, de verachting der hovaardigen.**

In zijn afhankelijkheid van de Heer, verwacht hij hulp van die machtige Koning. Bij wie kun je beter terecht? **Ik hef mijn ogen op naar de bergen, vanwaar zal mijn hulp komen? Mijn hulp is van de Here, die hemel en aarde gemaakt heeft.** (Ps. 121:1-2)

De schrijver is alle spot en vernedering namelijk meer dan zat. De mensen die d nken dat ze eigen baas zijn, vinden het namelijk van de zotte dat jij je vrijwillig in dienst stelt van een Heer.

Ken je dat ook, die spot van anderen? Bijbelgetrouwe christenen zijn zo langzamerhand echt een uitstervend ras. Je bent toch achterlijk als je in God gelooft? Nee, zonder God ben je eindelijk vrij van die middeleeuwse idee n over een persoonlijke God, die straft en beloont. Weg met die HEERschappij!

Ja, als oprecht gelovige word je steeds meer in een hoekje gedrukt. Toch is er iets raars aan de vraag van de psalm. Er wordt niet om 'recht' gevraagd, maar om 'genade'. Je zou toch eerder verwachten, dat vers 3 begint met: *Doe ons recht, Here, doe ons recht*. Maar nee, de schrijver vraagt om gen de. Om aanspraak te kunnen maken op genade, moet je eerst in de schuld staan. Als die schuld je dan niet wordt aangerekend, spreken we van genade. Maar eerst is er dus schuld.

Blijkbaar is de spot dus niet helemaal onterecht. Er zit misschien wel een kern van waarheid in alle negatieve idee n over kerkmensen en het geloof. Wie is daar schuldig aan? *God? Of wij christenen*, die zeggen dat we Hem willen gehoorzamen...? Hebben we ons als gelovigen niet al te vaak z lf belachelijk gemaakt door wat we zeggen en doen of juist n laten te doen?

Ik las van de week in de wachtkamer bij mijn autogarage het blad Panorama. Daarin schreef een journalist een reportage over zijn belevenissen in Barneveld tijdens de kerstdagen. Hij had zich verkleed als zwerver en probeerde zo uit hoe de bijbelgetrouwe christenen in Barneveld op hem zouden reageren. Barneveld – hoofdstad van de Biblebelt, het Jeruzalem van de Veluwe – dat zal toch in de kersttijd een Mekka moeten zijn voor de arme en dakloze medemens.

Nou, dat viel behoorlijk tegen. Hij incasseerde alleen ijskoude blikken, scheldpartijen en opmerkingen als "ga maar werken voor je geld, dat doen wij ook." Zelfs bij de SGP-ChristenUnie-wethouder kreeg hij een dergelijke opmerking te horen: "Wie niet werkt, zal ook niet eten." Bij de kerk in het centrum van Barneveld stond een kraampje waar speculaaskoeken werden verkocht. De opbrengst ging naar een christelijk tehuis voor daklozen in Rotterdam. "Bingo!" dacht de verslaggever. Niet dus. De nepzwerver mocht een zakje k pen! Bij het huis van de dominee van de Gereformeerde Gemeente kreeg hij eindelijk een klein beetje geld. De domineesvrouw stuurde hem weg met de (op zich ware) woorden: "Jouw probleem zit dieper dan je dakloosheid. Je moet eerst je zonden belijden." Met zijn geld ging hij terug naar de speculaaskraam en n  kreeg hij een zakje koek mee. De verkoper zei erbij: "Wel delen met je kameraden, h ?" Christelijke barmhartigheid ten top... De verslaggever heeft de koekjes maar woedend aan de eendjes gevoerd.

Als ik zo'n verslag lees, dan schaam ik me. Ik schaam me voor mijn broeders en zusters in Barneveld en tegelijk voor de naam 'christen'. Het zou toch een erenaam moeten zijn. Maar zijn wij zulke goede ambassadeurs van Christus?

Of is Barneveld soms de ongunstige uitzondering? Zouden wij het beter hebben gedaan? Zijn wij altijd het toonbeeld van christelijke barmhartigheid? Ik ben bang van niet!

In dat geval kun je inderdaad beter vragen om genade dan om recht. Nee, Heer, doe *Uzélf* maar recht door op te treden tegen de spotters, maar wees óns alstublieft genadig...

Zo worden we in deze psalm meermalen op onze verantwoordelijkheid gewezen. We zijn werkers in dienst van een machtige Heer, dat is een voorrecht, maar ook een opdracht. Om ons werk goed te kunnen doen, mogen we onze hulp verwachten van de hemelse Koning, want Zijn hand is sterk. (vgl. Ps. 118:14-16) Maar die hand van God moeten we ook goed in de gaten houden, om zijn aanwijzingen op te kunnen volgen.

En eens zal die hand het sein geven, dat het genoeg is. De werktijd zit er op: tijd om uit te rusten en feest te vieren. Dan nodigt de Koning zijn trouwe knechten en dienstmeisjes uit om de feestzaal binnen te gaan en aan te schuiven bij zijn feestmaal: *Wel gedaan, gij goede en getrouwe slaaf, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u stellen; ga in tot het feest van uw heer.* (Mat. 25:21,23)

Amen

Capelle a/d IJssel, 11 januari 2004
Soest, 18 januari 2004

Mogelijke liederen:
Opwekking 149 - 422 - 448 - 595